

המטרה החינוכית בסיפור החסידי סיפורי יהודה שטיינברג לדוגמה

الهدف التربوي في القصة الحديدية قصص يهود اشتينبرج انموذجا

م. حامد مرهون حمد

Abstract

The use of story to convey educational content which serves particular purposes is common use long ago, such as we see in Quran`s stories and bible stories which consider good examples, therefore the story individuates by this mission which has magnificent influence minds of the readers.

The Hasidic story is one of Hebrew literature affluents from it`s outset, therefore it has distinctive role in spread thoughts and principles which comes and believes it the Hasidic movement which considers reformatory Jewish religious movement. It aims to reforms the Jewish individual avording to it`s vision and thoughts.

This paper research contains an introduction which presets sufficient explanation about the Hasidic story and it`s establishment, so it contains major features of the Hasidic story.

The narrator yehuda shtenberg is one of the distinctive Hebraic writers who distinguished by write Hasidic story, so comes his stories expressing thoughts and principles that movement . in this study we choose two groups of stories to be field of application of this study, these groups are Hasidic talks and Hasidic story also we analyzed the distinctive story belong to these groups, and them we explain the educational side in these stories, as well as pedagogical messages which bears these stories.

הקדמה

השימוש בסיפור על מנת להפיץ ערכים חינוכיים משרתים מטרת מסוימות הוא שימוש נפוץ מקודם בספרות. סיפורי הקוראן והתורה נחשבו לדוגמה הטובה על זה.

מטרת שימוש זה היא לתקן את התנהגותו של הפרט להיות יעיל ביותר בחברה שחי בה, הערכים האלה מסווגים שהן ערכים בעלי השפעה גדולה בחיים ובהתנהגותו היומיומית של הפרט

לכן באה הבחירה שלנו ללמוד את העניין הזה מתוך רצון להטיל אור על העניין הזה בגלל חשיבותו בספרות העברית החדשה.

לכן בחרנו באחד מסוגי הסיפור העברי שהיה לו הד והוא הסיפור החסידי להיות שדה של המחקר שלנו בגלל האופי החינוכי ששולט בתוכנו הסיפורי.

המחקר הזה כולל מבוא בו הסברנו הצדדים הבולטים ביותר בסיפור החסידי גם הצגנו סוגי הסיפור החסידי.

בחרנו ביצירות אחד ממספרי הסיפור החסידי והוא המספר **יהודה שטיינברג** להיות שדה למחקר זה כדי להשליך אור על הצד החינוכי בסיפוריו. בחרנו בסיפורים קצרים משני קובצים סיפוריים הם: **"סיפורים חסידיים"** ו **"שיחות חסידיים"**.

נתחנו את הסיפורים ניתוח ספרותי מסתמך על השיטה האנליטית בניתוח הסיפור. לחוסר המקורות הבקורתיים שמתפלים בסיפורי המספר הסתמכנו על המאמץ העצמי שלי. בסוף המחקר זה הצגנו המסקונות שהסקנו במחקר זה

מבוא

השימוש החינוכי בספרות החל בשלב מוקדם ההיסטוריה ובא לידי ביטוי בתנ"ך. הדוגמאות התנ"כיות הן בעיקר משלים. על-ידי משלים מתרחק המאזין מן הסיטואציה, ובכך נוצרת הזדמנות למאזין לשפוט את המקרה ללא נגיעה אישית וישירה בו ובחיייו, ובסופו של דבר יהיה מועיל לו. הסיפור משפיע על האדם לחזור מן החטא ולרכוש ערכים חדשים. שאלת החינוך בעזרת ספרות נחקרת ונידונה על-ידי אנשי חינוך ופסיכולוגיים. הקו המנחה בתוצאה המקובלת של המחקר כיום הוא שההשפעה החינוכית של יצירה ספרותית על הקורא/המאזין הינה תוצאה של התאמה ביניהם. התאמה זאת ניתן לצפות לפי השלב ההתפתחותי פסיכולוגי של הקורא/המאזין!¹ בתנ"ך קיימות דוגמאות להשפעת סיפורים בעיקר משלים על התנהגות אנושית, כמו כן הסיפור התנ"כי בעצמו היינו בעל ערך חינוכי רב ומשמש לפעילות חינוכית. דרכו האומנותית היא הדרך הפשוטה המדומה העושה אותו שווה לכל נפש ומתאים להוראה בכל גיל. על-פי רוב אין בו חיטוט בנפש הגיבורים אלא פרושה בו בהתרחשות חיצונית בלבד: עלילה שוטפת, מעשי הגיבורים ודבריהם. כתוצאה מכך הסיפור החסידי מתאים ביותר לעבודה חינוכית. הסיפור התנ"כי מאלץ את הלומד להיות פעיל, אינו מפרט את המניעים הנפשיים הפועלים באדם, משאיר את השאלה פתוחה להבנת הלומד ובכך מחנך להבנת האדם.¹

הסיפור החסידי הוא תופעה הנעוצה בראשיתה של **החסידות**,^{*} היא מילאה את כל שלבי התפתחותה וגיבושה דור אחרי דור, מימי הבעל שם-טוב ואילך. הסיפור החסידי החל את דרכו כסיפור בעל-פה, הדפסתו החלה בתקופה מאוחרת יחסית.¹ הסיפור החסידי נולד עם החסיד הראשון שסיפר סיפור. אין אנו יודעים בדיוק מתי התרחש הדבר שהיה מחסידי הבעש"ט או הוא בעצמו. זה החל במחצית הראשונה של המאה השמונה עשרה הספר הראשון שבו מכונסים סיפורים חסידיים נקרא "שבחי הבעש"ט" והוא נדפס לראשונה בקאפוט בשנת 1815.¹ הסיפור החסידי נהפך לחלק בלתי נפרד מתרבות הסיפור היהודית.¹ באשר הסיפור בחסידי נחשב דוגמה חדשה ביצירה הספרותית העברית. באמת כבר כל הוגי הדעת היהודים היו בצורך לסיפור על פי החשיבות של קובץ הסיפורים שכללה התורה, הביעו התעניינות בו אבל רוב הוגי הדעות היהודים ראו בסיפורי התורה ענף משנה אינם שמו לב בהם באיזה התעניינות כי הם סיפורים בעצמם יוצא מן הכלל תוכנם החינוכי.¹

הסיפור החסידי הינו בעל משמעות רבה ותפקידים רבים בעולם החסידיים. הוא מוסר באופן אותנטי את התורה החסידית ואת ערכי החיים שעל-פיהם מושתתת החברה החסידית ולא בנוי באופן של הטפת מוסר גרידא. החסידות מייחסת משמעות שונות לסיפור החסידי, כאשר תפקידו החינוכי הינו רק אחד מאותן משמעויות. לגדולתו החינוכית של הסיפור החסידי רבדים שונים, דרכו ניתן להעביר מסר ערכי ומסר חינוכי-דרכו ניתן להשפיע

על בני-אדם לחזור במן החטא, הסיפור החסידי עשוי להלהיב את האדם לעבודת הבורא ואף על-ידי הסיפור החסידי ניתן לעשות נפשות לחסידות.¹

חלק מהסיפורים החסידיים נוצרו ע"י מנהיגי החסידות והם השתמשו בהם פעמים רבות עמ"נ להעביר את המסרים הרוחניים שלהם וגם עמ"נ לקרב אנשים חדשים לתנועה.

שימוש בסיפורים עמ"נ להעביר מסרים מורכבים לקהל הטרוגני אינו חידושה של החסידות זהו אמצעי דידקטי מוכר. חידושה של החסידות הוא ביחס המעוצם שלה לסיפור. מבחינתה של החסידות הסיפור אינו רק "טריק" דידקטי, אלא יש לו כוח לפעול בפני עצמו. עצם היגוד הסיפור יכול לעורר כוחות רוחניים ויכול לפעול. היגוד סיפור מושווה בחסידות לכל פעולה אחרת דתית כמו תפילה ולימוד תורה. ישנם עדויות רבות בחסידות על צדיקים אשר השתמשו בסיפור עמ"נ להושיע חולים, לעזור לאשה המקשה לילד ועוד.¹

הסיפור החסידי תורם לעיצוב האישיות. מכל פרט בחומר הנלמד יכול הלומד לגלות דרך לשיפור התנהגותו. בסיפור החסידי גלום פוטנציאל חינוכי וחברתי גדול. הוא מחנך את הלומד להערכת זולתו ולהוקרתו, למצוא בו את הטוב ולעזור לו כמה שאפשר. הוא מחנך ליושר, להדדיות, לחמימות, מוקיע גאווה, התנשאות ותכונות שליליות אחרות.¹ סיפורים של החסידים נראו ספוגים בדרשנות סביב קני המידה החברתיים הטובים, הסיפורים האלה מבליטים את הערכים. כמו החסידות, סבר פנים יפות לאורח, כיבוד האורחים, הגשת המוהר לחתונה והצדק החברתי כי הן נחשבות תכונות גדולי הצדיקים. החסידי דורש לחיקוי את הצדיקים האלה בתכונות אלה. הסיפורים האלה דורשים להקמת קשר חיובי עם עולם הטבע, צמח וכל החיים ולזנוח את האלימות והאכזרות אפילו על בעלי החיים וגם דורשים הסיפורים היות החברה באהבה גם עם בעלי החיים.¹

למרות שהסיפור החסידי בקריאה ראשונית נראה נאיבי, ללא עומקים ואולי לפעמים אף ילדותי. בפרט אם יש בו שיבושי לשון (שכן העברית לא היתה שגורה על פיהם של המספרים). הרי יש בסיפור החסידי עומקים גדולים מאוד. הסיפור החסידי הינו תשיף לאידיאה החסידית. במילים אחרות: הסיפור החסידי וספרות העיון החסידית הם שני צדדים של אותה מטבע. הסיפור מביעה את הרעיונות החסידים בלבוש ספרותי. הרוצה לעמוד על עומקו של הסיפור החסידי חייב להיעזר בעיקרי האידיאה החסידית כפי שאלו מוכרים מתוך ספרות העיון החסידית.¹ לסיפור החסידי תפקיד נוסף ופשוט יותר: על-ידי הסיפור, האדם עשוי להיזכר בחטאו ולחזור בתשובה. הסיפור הינו גורם מחנך ומשפיע על התנהגותו של האדם.¹

הסיפור החסידי מציג מצע ריאליסטי מוגדר של זמן ומקום. ועל כן הוא מאופיין ככרונוטופוס. אין כוונתו של הסיפור החסידי להקנות לקורא או לשמוע פרטים ריאליסטיים או היסטוריים. מטרתו להעביר מסרים דתיים רוחניים ואמוניים.

הוא מציין גם פרטי מסירה כלומר, את שם המסרן ואת ייחוסו, ובכך גוברת אמינותו של המספר והסיפור כאחד.

כמה מאופייני הסיפור החסידי

❖ **התחלה יחידה:** רוב הסיפורים החסידיים מתחילים לזכור את שם הגיבור המרכזי בסיפור, הנה כמה פתיחות לסיפורים קצרים המשולבים בספר חסידים: יהודי אחד היה הולך בדרך, אחד תלמיד שאל לרבו, מעשה באיש אחד שהיה בידו צרור כסף, מעשה בבתולה אחת שלא היתה מתקשטת, מעשה בזקנה אחת שהייתה מקדמת לבית הכנסת, כומר אחד היה חייב ליהודי, אחד שבנו המיר את הדת והיה הולך בין הגויים.¹

❖ **עלילה מיתולוגית:** עלילת הסיפור החסידי היא עלילה מיתולוגית בכך שהיא מושפעת מהתבנית הלוריאנית¹, עלילותיהם וחתימותיהם של רוב הסיפורים הללו, קצרים כארוכים, מכוונים את הקורא אל הדרך הטובה והישרה שבסופה חיי עולם הבא ומזהירים אותו מפני דרך חטאים וחתחתים שההולך בה סופו יורש גיהנום. הלקח החינוכי והמוסרי ברור וגלוי לכל, ולרוב אין הכותב מוסיף הבהרות ודברי פרשנות מיותרים על גוף הסיפור.¹

❖ **דמות הצדיק:** הסיפור החסידי מעמיד במרכזו את דמותו של הצדיק הכריזמטית של הצדיק שבכל מהותו הוא פועל למען קהילתו ולמען כל מי שפונה אליו, הסיפור החסידי מעצב את הצדיק על ידי תיאור מעשיו, מחשבותיו או תורתו. לצדיק כוח רוחני מיוחד הנובע מקרבתו הגדולה לבורא מסוגל להשפיע במהלכי שמים לטובת עמו. הוא נתפס כ"יסוד העולם", אשר בדבקותו ובקדושתו מוריד את השפע לעולם כלומר מקיים אותו.¹ הוא מבריא את המחלות ומטיף את האנשים במה מועיל להם אבל גם הוא מסוגל להתבוננות המסטית שקושרה בינו לבין הבורא, לכן הוא בתדמית הסולם הקשור בין השמים לבין הארץ ובין הבורא לבין בוראיו מאנשים.¹ לכן התרומם לדרגת המנהיג החסידי בגלל הצטינותו בטוהר מעשיו לדרגה קדושה וגם הוא מסוגל להופיע את הנסים לבני גילו, התפילה שלו יש לה השפעה והד בשמים וגם היא מבטילה את הדינים הרעים ומביאה את הברכה והשפע לכל מי שמתרחק מההטאים והישרים.¹

❖ **האדם הפשוט:** אחת מהנחות היסוד של החסידות היא השינוי במעמד החברתי של פשוטי העם. החסידות מדגישה את עבודת הלב, את התמימות, את האמונה בקיום מצוות ואת ההתנהגות המוסרית. אותם עניים שמצבם הכלכלי מעורער, שאינם נחשבים לתלמידים חכמים מובהקים, מעוצבים בסיפור החסידי בהערכה רבה ודרגתם הרוחנית או המוסרית משווית לא פעם לדרגתו הרוחנית של הצדיק.¹

הסיפור החסידי הופיע בשלושה סוגים הם:

1. הסיפורים שמסופרים על ידי הצדיק.
2. סיפורים מסופרים על ידי החסידים על הצדיק.
3. השיחות.

שלושת הסוגים נבדלים זה מזה בעיקר, מבחינת מקום העיקר הדרשנותי ואינטלקטואלי בהם. בסוגים הראשונים מהסיפורים חסירים לדרשנות הרעיונית, כי סיפורי **בעל שם טוב** שנחשבים מהסיפורים האימינים אינם מספרים אלא אמת התענוג הרוחני. העיקר החסידי היחיד הבולט בסוג זה הוא המקום המכובד לצדיק וזו המטרה העיקרית לסיפורים האלה בכלל.

באשר הסוג השלישי מהסיפורים האלה (השיחות) מתרכז על העיקרון הרעיוני ומזניח את העיקרון הסיפורי. לא כלל סוג זה בהתחלה רק דרשות הצדיק ושיחותיו, אך ההתפתחות במשך הזמן עד המחצית השנית למאה 19 הפך להיות לסוג ספרותי מרכזי דוחף בסיפור החסידי דחיפה אמיתית¹

סיפורי יהודה שטיינברג

ניתוח ספרותי

יהודה שטיינברג* נחשב אחד הסופרים העבריים החשובים שעסק בסיפור החסידי ביצירתו, הוא היה אמן השיחה החסידית, גבוריו מרבים לשוחח בבית המדרש ליד הכירה אחרי התפילה ביומא דפגרא או בערבי החורף הארוכים מתוך שתית לחיים ועתר עיגולו המתאבכים מעל המקטרות, מתוך שתיקות לסירוגין והמית קטעי -ניגונים, מתוך התבוננות והתרוממות נפשית – במסיבה אינטימית ומיסטית המצטופפת ומתרכזת מסביב לזקנים או המקורבים של "הרבי", יודעי ח"ן. השיחות האלה ראשיתן נעוצה בעיני – דיונא, אך במרוצתן ושטפן מפליגות הן למרחקים, מתנשאות למרומים וחובקות זרועות – עולם.¹

יהודה שטיינברג מנסה לגלות במסורת היהודית ובחסידות את היסודות, שאותם שלל הראציונליזם של תקופת ההשכלה. אמת, כאמן עשה שליחות זו בהצלחה גדולה מ.י. ל. פרץ. ואולם פרץ ביקש לעשות את החסידות וההווי היהודי העממי קרדום לפילוס הדרך אל תפיסת עולם חדשה. שטיינברג הוא תמים יותר. אותו צער הפרישה מן המסורת וההווי היהודיים, המחלחל במיטב בסיפורו, זר ל **פרץ**. אין הוא מרגיש צער כלשהו על אבדן התמימות שבאמונה והיציבות שבהווי הסטאטי הפאטריכאלי. שטיינברג אינו אינטלקטואלי לתיאבון. אין כל דו – משמעיות

ביחסו לגיבוריו. זיקתו לנושאי המסורת השקועה היא כנה. תפיסת עולמו פשטנית, כמעט ללא יומרות נסתרות, ביטח עם כל ליקוייו.¹

אין שטיינברג מסוגל לחרוג מעבר להרגשה ולאיינטואיציה. השקפת עולם מוגדרת ומנוסחת רחוקה ממנו. מקור אשראתו העיקרי התרשמותו הישירה. ואולם בהתרשמות זו יש קו עקיב, בדרך כלל: החושף אופי רגשי ונוסטאלגי, שלא תמיד הוא יודע למצוא את לשון ההבעה ההוגנת לו!

בסיפור "גדליהו" המספר מפנה את הקורא שעבודת האל היא הדבר החשוב ביותר במציאות הזאת, על פי שגיבור הסיפור חיים בתנאים חיים קשיים, באשר העוני מציק לו, אך הוא מוצא את התענוג וההנאה בעבודת האל, המספר מתחיל את סיפורו בתיאורו לתנאי החיים הקשים שלוחצים על החיים של גיבור הסיפור והוא הרבי גדליהו:

"אף-על-פי שגדליהו התפרנס מן המלמדות היבשה בדוחק? אף-על-פי שכל ימיו היה לו מיחוש ואשתו היתה חולנית וטפלי שלו היו כואבים, זה בשיניו וזה בעיניו וזה בחטטיו? אף-על-פי שבימות החורף לא היו החלונות השבורים שבביתו הנמוך עומדים בפני הרוח והשלג, ובימות הגשמים לא היה גגו הפרוץ מגין עליו מפני הדלף, שהיה טורדו ביום על שולחנו ובלילה על משכבו? אף-על-פי שלא בכל יום היו גדליהו וביתו יכולים לקיים מצות עשה שבתורה: "בערב תאכלו בשר ובבוקר תשבעו לחם", ובמידה יותר מרובה היו הימים שגם לחם יבש וארוחת ירק לא מצא כדי שובע?"¹

החסידות לפי שטיינברג מקנה לאדוקים בה השקפת – עולם אופטימית, המערכה את השמחה כגורם המתקן את פגימות החיים אלא שהשמחה האמיתית מולדתה רק הדת:

"טובה גדולה עשה הקב"ה: לפי דעתו, עם כל בריותיו, שנתן להם את החיים. ועוד חיבה יתירה הראה לעם ישראל שלו שעמד וציווה להם גם תרי"ג מצוות בכדי שיזכה אותם בשכר טוב. כאילו לא היינו מקיימים את המצוות, כאילו לא היינו מניחים תפילין ולא היינו מתפללים ולא היינו שומרים את השבת בלא ציווי. כלום יש תענוג בעולם יותר גדול מקיום המצוות, ממרור בפסח, מתענית ביום-הכפורים, מתורה ותפילה וכדומה".¹

עיקרון חשוב בהגות החסידות הוא שהאל יצר את הרע כשם שיצר את הטוב. כדברי המגיד: "צריך... להאמין באמונה שלימה... שמלא כל הארץ כבודו, ובכלל דבר יש חיותו ית'. ... אפילו בדברים רעים שבעולם"¹, המספר מפרש לקורא שאלוהים כבר ברא את היהודים והטיל עליהם עבודתו למען שיגמול ויגיש להם את המתנות להיות מאושרים בחיים אלה, עבודת האל מרגישה את הפרט בנוח ובשלווה ומשכיחה מהלב קשיי החיים האלה, על פי שגיבור הסיפור חי במצוקה קשה אך כשתגיע שעת התפילה הוא ישכח את כל דבר אלא הוא מצטער על העתים שאין עבודת האל בהן:

"ביום הראשון והשני בשבוע הרי הוא מקבל נחת עוד מתענוגה של שבת שעברה. מיום החמישי ואילך כבר הוא חש את זיוה של שבת הבאה, וכבר הוא מתפרנס מן המקור החדש הלז. נשאר לו בסך-הכל שני ימים של חול. וכי מה הם שני ימים בשבוע, אילו גם היו, חס-ושלום, ימי רעב ממש?"⁴

כאילו המספר רוצה לומר שבן האדם חייב להאמין שהבורא שלו סיפק לו את הפרנסה ולהיות מאמין אמונה מוחלטת בכך ואינו דואג או מצטער על החיים האלה

"כי באמת לאמיתה מזונותיו של אדם קצובים לו עוד מטרם צאתו לאויר העולם, ולא עוד אלא שאפילו דאגותיו ויסוריו מנויים וספורים לו מראש-מקדם בגזירת עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות".

המסר החנוכי בסיפור זה הוא יש על בני אדם לשקוד על עבודת האל ולהאמין שהבורא שלו לא ישכח אותו לעולם, יש על בני האדם להיות אופטימיים תמיד מצפים לרחמים של האל.

האמונה לפי נקודת המבט של המספר היא סוד המציאות הזאת, בלי אמונה בבורא אין אושר בחיים, אנו מוצאים את הרעיון בצורה מפורשת בסיפור "לא יכול עוד להתאפק" כל המציאות קשורה באמונת האדם

"ריקא, נתן עליו בקול, " כל מה שאתה שח הוא שטותים, שטותים ולא יותר. והעיקר הוא אמונה. אם יש אמונה, יש הכול, ואם אין אמונה, אין כאן כלום. אמונה היא הניצוץ של הקדוש-ברוך-הוא, המחיה את הכול בעולמו, וזהו סוד השותפות, שהאדם נעשה, כביכול, בה שותפו של הקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית, מפני שכל דבר שאתה רואה, אתה רואה רק בכוח האמונה, ובכוח האמונה הוא מתקיים. אם לא תאמין בעצמך, שאתה רואה לפניך עולם מלא, הרי הכול בטל ומבוטל כעפרא דארעא. מפני שבאמת, מי זה יאמר לך שיש איזה דבר במציאות? שמא עורבא פרח. שמא חולם חלום אתה. האמונה היא הכול. האמונה היא סוד הבריאה. וסוד זה אגלה לך, שאפילו השטן, בר-מינו, מתקיים באמונה, ואפילו האפיקורסים, ימח שמם, מתקיימים בכוח האמונה. הכול מתקיים בכוח האמונה, הכול הנני אומר לך."¹

בסיפור **"בדידות"** המספר מציג לנו תיאור למראה מביע את התחיבות של היהודים בטקס יום שבת, היהודים ביום זה עסוקים בהכנות ליום זה כי הוא יום חשוב בחיי היהודים, מתאר לנו מצב גיבורי הסיפור והם הרבנים חיים מנדלי הברודי וברוך שלמה שהיו חיים יחידים בגולה אבל אינם מתרשלים לבצע את הטקסים המיוחדים ביום השבת:

"אך בערבי שבתות, אחרי שובם מבית-המרחץ ועד קבלת שבת, שעות אלה קשות עליהם יותר מכל ימות השבוע. להיכנס אז אל איזה מאנשי שלומם, אין השעה מסוגלת לכך. כל בעל-בית טרוד בביתו בהכנות לשבת. זה משחזר סכיני, זה מנקה בגדיו, זה מסדר נרות בשביל ה"פלאג" שלו!"¹

אלא יום שבת מספק ליהודים את התענוג והאושר הגמור בגלל מה שבו מהשפעה בחייהם, בסיפור **"גבולין"** המספר מתאר את שמחתו של ר' דמחה בר מדרגה ביום שבת על פי כל הקשיים שעוברים עליו:

"מיד כששקעה שמש של שיתסר בתמוז, היה ר' שמחה בר-מדרגה משתקע לרצונו הטוב בתוך מרה שחורה עצומה ויגון נורא רחמנא-ליצלך, כבן מלך, שנקנסה עליו תפיסה לזמן מוגבל, והוא משיב בעצמו את השלשלאות על רגליו. ואנשי שלומו העידו בו, שהוא מזדיין בשמחה פנימית מהשפעת השבת הסמוכה, כדי שלא תיפגם נשמתו ביגונם של שלושת שבועות האבל!"¹

אחרי ימי יגון על חורבן ההיכל וצום, יום השבת בא הוא היום שכל יהודי מאמין ומרגיש באופטימיות בו, זו נקודת המבט שמדגיש בה המספר להמריץ את הגיל הצעיר להיות ממשיך בעבודת האל ומקיים את המצוות הדתיות כי הן מה שמביאות את האושר הרוחני, אך הרבי מצטער על בני הגיל הצעיר שהם אינם שומרים לקיים את המצוות בצורה טובה, הם אינם מתעניינים בימי היגון על חורבן ההיכל ואינם שמים לב לעבוד אלוהים. הוא מתפלל שאלהים יפיץ את הכוח בהם לעבודתו:

"ר' שמחה מתאנח ומסיח לעצמו: "דור חלש. רבוננו-של-עולם, הכול שלך, יהודיך שלך וחולשתם שלך. תן בהם כוח ולב לעבדך."¹

לכן, את רוח הצדיק שבא ממקום גבוה מן מלכות השמים הוא האמצעי בין החסידי לבין אלוהים, הוא מתווך לחסידי אצל האל ודורש לו את המחילה, כי נפשו אינו נושא את החטאים שדורש להם את המחילה הם פשעים המשולבים של המעריצים החסידים שלו¹. בסיפור **"הזקן ונכדו"** המספר מתאר את היכולת של הרבי למנוע את הנזק מבני גזעו איך הוא מצטיין בחכמה:

בסיפור מפרש לנו המספר שבני גזעו כבר חטאו חטא והאל גזר עליהם בקללה והאובדן, הם באו לרבני כדי להציל אותם ממה שייסרו בו, לפני הר' שתי בררות בלבד, או לדחות את הקללה לחמשיים שנה אחר כך תפול על כל היהודים, או תהיה הקללה על ילידי השנה בלבד.

"וכשראה הצדיק שהדבר הגיע לידי כך, עמד בתפילה והיתה לו עליית נשמה והרעיש עולמות.

אז הציעו לפניו שיבחר לו אחת משתי אלה: אם שידחה את קץ הגאולה ליובל שנים יותר, ואם שתצא גזירה, חס-ושלום, על יולדות ישראל שבשנה זו.¹

אבל כאן התגלתה חוכמתו של הר' ובתחילה זה היה מפורש, הדעה של הר' היא יש על הפרט להתקרב בשביל הכלל, ובזה נראה את תורות ההתקרבות הבהירות ביותר למען הקהל. זה הוא המסר שהמספר רוצה למסור לגיל הצעיר, בלי שיתוף פעולה בין האנשים שחיים יחד אין יכול לבנות חברה חזקה, חברה יהיו משתתפים ביניהם, המספר הביע את הדעה מתוך אומרו של הר':

" וכששמע אותו צדיק בדבר, עמד והכריז: "ומה אם אלף שלמה יאבדו על אות אחת שבתורה (*הכוונה למאמר בתלמוד ירושלמי (סנהדרין פרק ב', הלכה ו'): "שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטלין ודבר ממך (מן התורה) אינו בטל."), על-אחת-כמה-וכמה יולדות של דור אחד ביובל שנים של עבודה כתיקונה. יולדות הן פרט והגאולה טובת הכלל. יאבדו פרטים רבים בעד כל כנסת ישראל." ועמד והסכים.¹

אנו מוצאים את הר' מסוגל ביכולות על טבעיות, הוא יכול להעניק את הילדים למי שאין לו ילדים בזכות קריאתו יכול לעשות זה, כאשר בא איליו אחד התלמידים להתפלל כדי יהיה לו ילה, ובעצם זה קרה:

" למחר התנפל לפני הצדיק חסיד אחד ממקורביו, שהיה כל ימיו חשוך-בנים, רחמנא-ליצלן, והרבה טרח בו אותו צדיק בעצמו, עד שזיכהו בזרע של קיימא והוליד בת, וגידלה והכניסה לחופה!¹

החסידות לפי שטיינברג מעריכה את הפרט¹:

" רבים אומרים, כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל אי אתה יכול להחזירו. ואני אומר: אין בכלל אלא מה שבפרט. רבנו-של-עולם, הושיעה לפרטים שלך, והכלל ממילא יוושע.¹

הרבי הוא בן אדם חי למען שירות בני האדם, לפי דעת הסופר, הוא דורש להם את המחילה מאל. אפילו מי שגונב מהם הוא דורש לו המחילה כי הוא גונב כדי לאוכל כמו בסיפור **"הצדיק מסוסוב"** מוצאים את הצדיק מתפלל למענם, כי הקריאה של המספר הזו שאנו שואבים מדיבור הר' היא: יש על בן אדם להיות קרוב מבוראו אפילו שהוא חוטא, יש עליו לדרוש את הסליחה מהבורא שלו. על זה הסיפור החסידי מדגיש תמיד.

:

" היה משבח ואומר: "רבנו-של-עולם, ראה את יהודיך, אילו בשעה שהם חוטאים לפניך, הם מתפללים וקוראים לך קריאת-שמע." על גנבים מבני ישראל, החותרים בתים בלילי שבת, היה מתאנה וקורא: "ראה פסולת שבישראל, מעמידים את גופם ונשמתם בסכנה, ובכל זאת אינם שופכים דמים. מסתפקים רק בקחתם מה שצריך להם על שבת ולפרנסת ביתם.¹

יש לסיפור החסידי תפקיד נוסף ופשוט יותר: על-ידי הסיפור, האדם עשוי להיזכר בחטאו ולחזור בתשובה, הסיפור הינו גורם מהנך ומשפיע על התנהגותו של האדם.¹

הר' פנה בדברים לאלוהים, אתה הבורא וליכולתך הכל נכנע

" היה נאנה ואומר: "רבנו-של-עולם, אתה בראת את עולמך ואת יהודיך. הגוף שלך והנשמה שלך. בראת גיהנום וגן-עדן, יצר-טוב ויצר-הרע. ומי מעכב על ידך? גלוי וידוע לפניך, שלא אנו החוטאים אך היצר-הרע שקבעת בנו.¹

הוא הרחום והחנן על בני עמו אפילו שביצעו חטאים , נראה הר' בסיפור, כאשר אחד מאנשי עירייתו ביצע חטא עצום והוא הזנות, לבש את טליתו ומתחיל להתפלל לדרוש את הסליחה לבן אדם זה . כבר האל נעתר לקריאתו של הר' כי הקריאה שלו היא קריאה אינה מסרבת אצל האל כמו שאומר המספר:

" פעם אחת, ביום א' דראש-השנה, היה קטרוג גדול על ישראל למעלה: השו"ב שבסוסוב נתאלמן בשנה ההיא, ונשארה לו מאשתו בתוך בניה גם אחות צעירה יותר משלוש-עשרה שנה ויום אחד, שגדלה בביתו, והשו"ב האלמן נכשל עמה בדבר עבירה, רחמנא-ליצלן. ועמד השטן וקטרג בשלו על כל ישראל, ואז כמעט שנתחייבו שונאי ישראל כליה, חס-ושלום.

ואז נתקלקלו כל השופרות שבסוסוב, וכל התקענים לקו בנגעים על שפתותיהם ולשונם ולא יכלו לתקוע את התקיעות.

אבל כשהרגיש הצדיק מסוסוב בדבר מיד התעטף בטליתו ועמד בתפילה ועשה "עליית נשמה". וכשנודע לו מעשה השו"ב, עמד וטען: "רבנו-של-עולם, כלום חסר כאן יותר מטבעת קידושין וברכת אירוסין, שתהיה העבירה, אדרבה, עוד מצווה גדולה, שיתוף למעשי בראשית?"

ואז נסתמו טענותיו של השטן, וחוט הסיקרא שאצל מזבח של מעלה נהפך כולו לבן.

ומיד נתרפאו כל התקענים, וכל השופרות הצטחצחו, וידעו הכול שהוא סימן טוב לשנה טובה!¹

אבל העניין הזה הכעיס את השטן שנשבע לנקום מהצדיק הזה

" אבל באותו היום ובאותה השעה נשבע השטן בחרבו להנקם מן הצדיק מסוסוב!"¹

השטן התחיל מארב לו כדי להחטיא בחטא , כאשר הצדיק יצא לטובול מקווה , השטן התחיל לבלבל את מחשבותו של הר' מה שגרם לו לשכוח את הדרך שהוא בו נוסע אלא גם לשכוח תאריך היום שחי בו למצוא את עצמו מול מבנה יפה בא אליו . למצוא ריהוט משובח ואש בוערת הרגישה אותו בחום אחר הקר הצורב שהעיף אותו:

" וביום השני, קודם תקיעת שופר הלך הצדיק לטובול במקווה, ויבוא השטן ויערבב לו את הדרך, ויראה לו עלש ני צדי הדרך ערימות של שלג וכפור וקרח. וישכח הצדיק אנה הוא הולך, וגם שכח שהיום הוא יום ב' דראש-השנה, ונדמה לו, שהימים ימי שבט ואדר, והוא הולך לכשר ריחיים לקמח פסח. ופתאום הוא רואה לנגדו ארמון גדול, וחשב שזהו בית-הריחיים ונכנס לשם.

וכאשר אך פתח את הדלת וצעד על המפתן, כן נסגרה אחריו ולא יכול עוד לפתחה.

והנה הוא בתוך היכל גדול ונהדר, ממש בהיכל מלכים, ובאמצע ההיכל שולחן זהב, ועל כסא שן ישובת מטרוניתא, יפה "חוי' מדרך הטבע", והיא צוחקת ורומזת אליו...

והאח שבפינת ההיכל, אש תוקד בה ומשפיעה חום צח וענוג על כל חללו של ההיכל. והצדיק נהנה כמעט מפני שנגע הקור עד עצמותיו, והמטרוניתא צוחקת-צוחקת ומדברת אליו יהודית!¹

השטן התחיל בניסיון לפתות הצדיק על ידי אישה יפה מאד, ביקשה ממנו לגעת בידו, אבל הר' סרב את זה כי זה מנוגד לתורות דתו ומנוגד למחשבותיו החסידיות שקוראות להפריד על איזה תענוג חוי' מתענוג העבודה

" אז יצאה היפהפיה וניסתה לגעת בידו באצבע קטנה.

אבל הצדיק מביט עליה בתמיהה ואומר: "בתי, הלא אסור הדבר."

והיא התחילה לבכות. "אם לא תתן לי לגעת בידך אמות לעיניך."¹

מי שמקדיש את כוחות הנפש שלו לאהבת האישה, תהא זו אישתי, מצמצם בהכרח באותה עת את אהבת ה' שבלבו. בהסתמך על הכתוב "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך" נקרא החסיד למעט בשעשועי אשתו ובניו.

האישה נתפסת כמי שמפריעה לדבקותו המחולטת של בן האדם באל ולהקדשת כל כוחות הנפש אליו.

אסתפק במקור אחד להמחשת הדברים: "גיעגוע נשים ובנים, וצחוק חברים וטיולים וחידושים דברים בטלים גורם להיבטל מדברי תורה. לכך נאמר (ואהבת את ה' אלהיך) בכל לבבך ובכל נפשך... לעזוב אותם הקב"ה ולאהוב הקב"ה... שהנפש מלאה אהבה... ואותה אהבה מונעת את האדם מלבטל מדברי תורה בשביל תענוגים ושעשועים.¹ לכן על החסידי להתרחק מכל תענוג בחיים אלה להשאיר אהבת האל בוערת בתוך לבבו.

הר' חשב בדרך שיכול להשיע רצון את האישה ובלי לבצע חטא, הניח את ידו על הגחלים עד שנשרפו כדי להרגיש בכאב כאשר האישה נוגעת בידו:

"פיקוח-נפש הוא דבר גדול." חשב הצדיק בלבו, "אבל מה אעשה, ואני ירא מהנאה של רטא," ויחשוב מעט וימצא לו עצה.

הלך ושם את ידו על הגחלים הלוחשות, עד שנכווה בשרו ונעשה צרבות-צרבות, ולא יכול לגעת בה מפני הכאב. ואז הושיט אליה את ידו הנכווה. "געי בה, בתי, ואל תמותי," אמר אליה בחמלה רבה.

וכשנענה בידו, חש כאב נורא, אבל עצר בנפשו וסבל את המכאוב בשמחה גדולה, על שהציל נפש מישראל."¹

אך האישה אינה מסתפקת בכך, כאשר ראתה את ידו והרגישה שהיא אינה יכולה לפתות אותו בדרך זה, התחילה לשיר בקול מתוק שובר את הלב ומכניס את האושר בנפשו, אך גם הדרך הזה לא הצליח כי האמונה של הר' היתה עצומה, כשחש שקולה יפה ומעליז את הלב ומניע את ההרגשות, ירא ליפול בחטא לכך לקח מחט מעל השולחן ודקר אותו באוזן שלו כדי שלא לשמוע את קולה:

"ואז, כשראתה שהיא לא תוכל לו בנגיעה בעלמא, פתחה את פיה והתחילה לשיר שירי עגבים. וקולה רך, נעים, חודר בכל האברים ומעורר את הלב להרהר הרהורים.

כשהרגיש הצדיק, שהקול יורד ונוקב עד לבו, חשש משום הרהור-עבירה, ולקח מחט מעל השולחן וקלה אותו באש, ודקר בתוך אזניו, עד שנעשה חרש."¹

כשהר' חש שכל מה שקרה הוא מעשה השטן, התחיל להתפלל לאל להצילו מהמצב הזה, כבר האל השיב אל הקריאות שלו:

"ואז נזכר, שהיום יום ב' דראש-השנה, והרגיש בדבר, שמעשה שטן הוא, ושכל זה היה רק נסיון, ופתח ואמר: "רבונו-של-עולם, הכול משרתים לפניך ועושים רצונך. אפילו השטן ממלא את חובתו באמונה. ומה אתה חפץ עוד? ותהי נא עת רצון לפניך, ויכבשו רחמים את כעסך."

ומיד טהרו השמים, והצדיק עומד לפני בית-המרחץ, וירד וטבל ושב לשמוע את התקיעות.

באותה השנה יצאו תקיעות, שברים ותרועות מתוך השופר, שמעולם לא שמעו עוד בכמו אל"¹

בסוף הסיפור, המספר הפנה בקריאה לכל יהודי לחקות את הר' הטהור שאינו מפתים אותו כל מפתה השטן ואיך האל היה לצדו בכל זה כי הוא איש חסיד היה קרוב לאל תמיד, באשר נשמעה קריאה מהשמים קוראת את היהודים להרהר ולקחת את הלקח מניסיונו של החסיד:

" ובאותה שעה הכריזו בשמים: "מי שרוצה ללמד סניגוריה על פושעים וחטאים יעמוד קודם בנסיון כהצדיק מסוסוב, ובאופן אחר לא תתקבל סניגוריה שלו."¹

המסר שבסיפור הזה הוא על הגיל הצעיר לחקות את החסידים האלה כדי להיות קרובים מהבורא במעשיהם וגם יהיה האל קרוב אליהם, שומע את קריאותיהם משיב לבקשותיהם, חמושים באמונה חזקה שעומדת בפני כל סוגי המפתים להיות ישרים בדרך עבודת האל.

בעוד שאנו מוצאים את יהודה שטיינברג מציג לנו צורה אחרת על האישה מנוגדת למה שראינו בסיפור הקודם, בסיפור **"מתוך כעס"** מציג המספר דמות אישה דתית מלומדת זועמת על המבט הרע כלפי האישה בדת היהודית, המספר מתחיל את הסיפור בתיאורו לאישה זו בצורת אישה דתית יודעת הרבה על הדת, אך היא באותה עת מקווה אם לא הייתה יודעת כלום. הרצון הזה נובע מהעושה בחברה היהודית כלפי האישה ואם היא לא הייתה יודעת כלום זה היה הרבה קל עליה:

" היא אינה מתגאה כלל על שכנותיה כמה שהיא ידענית ומלומדת אחת בין כולן, ושכלל שבתות השנה הן באות אליה לשמוע מפיה "מלה יהודית." אדרבה, יש שהיא מקנאה בהן, שהן חשוכות ואין יודעות כלום."¹

האישה היתה מתוארת בתיאור "חצי איש" על ידי אחד החברים של בעלה שהיה מבקר בביתם תמיד, אבל היא משיבה בצחוק של לעג וזה נובע מהאישיות החזקה שלה, היא לא מתעניינת באומרו כי היא בעלת השפעה גדולה בביתה:

" והיא אינה מתביישת כלל, כשמלגלג עליה אליקים חליץ, אחד מאנשי-שלומו של בעלה ומבקר תמיד בביתה, וקורא עליה "חצי-זכר." אדרבה, היא מעמידה אז פנים צוחקות – וזהו אולי מקרה יחידי לה להראות פנים צוחקות לגבר – ואומרת לעצמה: "דיו שהוא לפחות מודה במקצת."¹

היא יהודית דתית מקדישה את הדת בכל כוחה, אוהבת את אנשי המקרא אבל היא כועסת בתוכה על הוראות הדת שהוטלו עליה, כי כל שמה רוכשת האישה יהיה במלכות בעלה כמו שבא בתורה, וזה פוגע בזכות האישה:

" היא מכבדת מאד את שלמה המלך, וכמדומה לה שהיא ממצה את עומק הרעיון שבדבר, אבל אינה יכולה לסלוח לו את הפסוק "ואשה בכל אלה לא מצאתי." והיא משערת, שהוא אמר את הדברים הללו אחר שנשא את בת פרעה.

היא חרדה על דת ומחבבת את חכמי ישראל; אך טינה יש בלבה עליהם, שעמדו ואמרו "אשה, מעשה ידיה לבעלה."¹

גם שואלת הלא האישה הצילה את בני ישראל לשעבר והקריבה בכל היקר שיש לה למען בני עמה כמו דבורה, ומרים וחולדה, כאן שאלה הלא הן תרמנה בבנית החברה היהודית, כבר סבלו עם האיש כל המעמסות כמו שנזכר בתורה:

"ודבורה? ומרים? וחולדה? כלום בדרך כזה הושיעו לישראל?" ומספק זה היא מתרסת ובאה לידי שאלה אחרת:

היתכן, שנשים גדולות אלו לא כתבו בימי חייהן דברי חכמה ומוסר כאותם של שלמה המלך, למשל? ונוטה היא להאמין, שחלק גדול מן החכמה, שהנחילו הזרות לעולמים – חלק של הנשים החכמניות חסר עכשיו, מפני שהשמיטהו."¹

כאן נראה שהמספר מפנה קריאה לבצע רפורמה במצב האישה היהודית , אין זה הגיוני לעשוק את האישה ויש נשים יהודיות שהיה להן תפקיד מרכזי בחיים של היהודים אלא המעשים שלהן היו שווים למעשים הגברים גמו שהמספר מצהיר בצורה בלתי ישירה.

דעה אחרת רואים שהנשים היו סיבה בנפילת הרבה מאנשי התורה , בספר חסידים מועלית הבעיה : מדוע המקרא מקדיש כה נרחב לתיאור נפילתם של השלושה (שמשון, דוד, ושלמה) בגלל נשים? התשובה המוצעת היא כי שלושה אלה מייצגים את הכוחות האופטימליים של האדם בשלושה תחומים : חכמה, כוח פיזי וחסידות. המסר לבני אדם הוא לא להסתמך על חכמה שבאה לידי ביטוי בדמותו של שלמה , גדול החכמים, לא על הכוח הפיזי, שבא לידי ביטוי בדמותו של שמשון, ולא על החסידות שבאה לידי ביטוי בדמותו של דוד, אלא להיזהר ביותר מקרבה אל נשים ומשהי יה בחברתן.¹

אך המספר מסיים את הסיפור בסיום מביע את שביעת רצון בגורל הזה שהטיל את העוול על האישה , לפי דעת המספר , זה יותר גדול מכוח האישה , גורל האישה אם לא תשתוק הוא ההרג כי הדבר הוא מנוגד להוראות הדת.

עימדה זו משקפת את הדואליות בדעתו של המספר הוא קורא לבצע רפורמה במצב האישה ופעם קורא לנשים לשתוק ולרצות בגורל שלהן.

" וחפצה היתה מאד להשמיע את ספקותיה אלה באזני הנשים הפתיות הללו, אבל יודעת היא, שזהו חטא נורא. מעין "מסית ומדיח", שבזמן שבית המקדש היה קיים היו בית-דין הורגין על עוון זה. יראה היא את הגיהנום. אפילו את הגיהנום והגן-עדן חטפו הללו ברשותם. צריכה היא לשתוק מתוך כעס."¹

המטרה המושאבת מהסיפור הזה היא לגדל את הגיל הצעיר על אי התנגדות בהוראות הדת שהרבנים מפרסמים אפילו שיש בהן עוול גדול בזכותהם והם חייבים לקבל את ההוראות

החסידות של שטיינברג היא הומאנית ומסנגרת על החוטאים ועל הרשעים המסתבכים ברשת החטאים הפרושה לאדם. היא מכירה בחטא בתורת יסוד חיים הכרחי ואינה מגנה את הפשרה והחולשה של האדם אלא שהיא מזרזת לתשובה, כי "יקרה בעיני ד' נשמה נמוכה המתאמצת ועולה".¹

בסיפור "ירוחם פישל המסטר" נראה את האופי ההומניטרי של האירועים שהטביע את הסיפור, הסיפור סובב סביב שתי הדמויות הראשיות הם הר' ואחד מקרובי אהרון המושכל, הר' הוא איש חסיד צנוע על פי שהוא בעל כסף רב, בוודאי הצורה היא מה שרוצה המספר להציג אותה לקורא. זו מטרת הסיפור להציג את החסידי בצורה הכי משפיעה על הקורא:

" את ירוחם-פישל המסטר הכל יודעים לאיש כשר ירא-אלהים. אבל אין איש יודע אותה לעשיר. אף-על-פי שהכול יודעים, כי הוא מטופל בל' אלף ויש מוסיפים עד נ' אלף רובל; ולא עוד אלא שגם הוא בעצמו, היודע, כי יותר ממה ששמין אותו, יש לו עוד ממונות שאינם ידועים ליושבי קרנות , לא עלה מעולם על לבבו לחשוב את עצמו לעשיר."¹

החסידות קראה לחסידי לחיות דרך סבלנות עם האנשים, וגם להיות רגוע מלא ברחם. יש לאהוב את האנשים אפילו בעלי החיים ולהיות בעל צניעות רבה ולהתרחק מהשחצנות, לעבוד את האל לא רק בשביל התגמול ולהרבות מההחרטה והמחילה.¹

נראה שהוא מכבד את אורחיו בכיבוד רב, מוצא את השמחה בגידול בעלי החיים, זה מה רוצה המספר מהגיל הצעיר לחקות את התכונות האלה וזו היא התנהגות בן האדם הטוב:

" הוא אמנם מכניס-אורח גדול, אבל מכין הוא את אורחיו ללוגמא חמה ופת קיבר, שהוכן למענו ולמען ביתו. ובטחונו חזק בהשם יתברך, כי יותר שירבו האורחים על השולחן, יותר תתברך הארוחה באילפס והמאכל במעיים... כשהוא לעצמו לא היה עוסק עוד בכל מקנה ומסחר והסתפק במה שיש לו, לולא שירא פן יחסרו אלפיו הלוך וחסור, כמו שהלכו הלוך ורב. ולבד זאת הוא אוהב מאד את עסקו שהוא עוסק בו. הוא מתענג מאד לטרוח על בעלי-החיים שלו ולראות את גדייו הולכים ונעשים תישים תחת ידו."¹

הברכה והטוב יהיו אצל בן האדם החסיד שחושש מאל בכל מעשיו ושומר על מצוות הדת שלו, נראה הר' חותר ובאומץ להיות את קופת הצדקה אצלו, כאשר תהיה הקופה אצלו הצדקות יגדלו בצורה שכל האנשים מסביבו חשים בה, זו תכונה אחרת מוסיפה את המספר על גיבור סיפורו להיות הגיבור האידאלי:

"על קופת הצדקה הוא נלחם תמיד שתהיה בידו, מפני שאיננו מאמין שהלבבות הרכים ההם, הנשים בצורת אנשים, יעסקו בדבר כראוי ולא ירבו לתת במקום שאין צורך גדול לתת הרבה, או יתנו לעניים שאינם מהוגנים. ובדבר הזה אמנם מודים כל אנשי ריבנו, שכל השנים שקופת הצדקה בידו, הקופה מתברכת ונותנת שוירים משנה לשנה."¹

אלא שהוא חותר לעשות את הטוב תמיד, כי הוא מוצא תענוג נפשי גדול בעשית את הטוב, הוא אינו יכול לראות אחד עושה דבר טוב ולא עושה אותו, התכונה הזאת היא אחת התכונות הטובות שהמספר חותר להדגיש בה על חשיבותה, בה תועלת רבה על החברה לעשות את בני החברה במצב שיתוף פעולה, כל אחד רוצה להגיש את הטוב לחברו.

"רק מגביון הצדקה הוא מבריה את עצמו. הוא איננו יכול להכריח ולשדל גם את העשיר שבעשירים, שיוסיף על נדבתו. ועוד יותר אינו יכול לראות איך אנשים מרימים לפעמים סכומים גדולים מכפי כוחם לדבר שבצדקה. הוא בכלל איננו יכול לראות דבר טוב עשוי בידי אחרים ולא בידיו."¹

אך הדבר המטריד אותו הוא המשכילים הוא שונא אותם, זה הוא עיקר הסיפור. הדמות הראשית השנית בסיפור היא דמות קרובו אהרון, אדם עני משכיל, אבל נראה מידת השנאה שמסתיר אותה החסידים למשכילים בגלל ההתנגדות שבין עיקרונות שתי התנועות. החסידי הזה, על פי כל התכונות שמתואר בהן בסיפור ההוא, שונא את קרובו שנאה גדולה לא לדבר רע, רק שהוא משכיל, כי הוא רואה את המשכילים אינם נאמנים, אך אינו שוכח לטבוע את האופי ההמוניטרי על היחס הזה, כאן הר' מגיש את העזרה לאהרון על פי שהוא משכיל:

"רק אחד מקרוביו, אהרון-חיים ש"התחמץ" ויהי למשכיל ממש, ואנשי העיר ישיחו בו שהוא בעל מידות טובות, אותו שנא ירוחם-פישל שנאה ניצחת. ובכל זאת אהב להלוות לו לפעמים סכומים הגונים, דווקא שלא בעת צורך גדול, ולדרשם ממנו בעת הדחק. והוא מתמלא אז תענוג נפלא, אם הלז איננו יכול לסלק חובו בעתו. והוא מתמרמר אז ופוסל בשלו את כל המשכילים, זחוחי הדעת. אין גם אחד בהם ישר ונאמן רוח, פוסק הוא ואומר בחרון מגולה ותענוג נסתר!"¹

המספר ממשך לתאר את התכונות הטובות של הר' כשהוא נכנס לבית הכנסת הופך לאדם אחר, הוא שומר על המצוות, כל האנשים הבאים לבית הכנסת יודעים אותו כבקיא בתורה עד שהגיע לדרגת העובד:

"כל זה הוא ירוחם-פישל ברחוב. אבל ירוחם פישל בקלויז הרי הוא אחר לגמרי. גם פה הוא מוותר על מקומו. שיש לו במזרח בשכונת עם הרב דמתא. ויושב לו במערב. אבל יודע ירוחם-פישל, שהוא מכבד את מקומו. כל בני הקלויז יודעים אותו ללמדן מופלג, בר פלוגתיה של המו"צ דמתא, וגם הדיין החדש איננו עומד בפני למדנותו. ועוד יותר מזה הוא ירא ושלם, חסיד עד למדרגת "עובד", והוא יודע ומרגיש כל זאת. אבל מסיח דעת מזה במתכוון, ומתפלל שם בכדי שייציל מיוהרא ומזחיתות הלב!"¹

המספר רוצה תוך בניית דמות הר' בסיפורו למסור מסר לבני עמו, כל בן אדם פשוט יכול להיות אדם חסידי אם ישמור על הוראות דתו ומצוות בוראו לעבוד את האל בכל מקום ובכל זמן כמו שהדגישה החסידות יש לסיפור החסידי סגולה חינוכית נוספת והיא להלהיב את האדם לעבודת הבורא ¹, כל משעושה הר' בכון אחד והוא עבודת האל.

על פי כך הוא מסתיר בתוכו שגאה גדולה לקרובו, כשעובר ליד ביתו של אהרון מהותו הופכת, השמחה תהפוך ליגון, הוא שאל שאלה בתוכו למה אלוהים ברא את האשמים? אלא הוא חשב לכתוב מלשינות על האדם הזה:

"אך בעברו על הבית הנמוך של קרובו אהרן-חיים המשכיל, מיד נתערבה שמחתו ונשתקעה התלהבותו. הוא נזכר בכל "חפציותיו" של האפיקורס הלז, באספותיו של מה שקורין ציוניות בלע"ז, בדרשותיו של דופי, שהוא מחטיא בהן את הרבים. ובעוונותינו הרבים העולם נפתים אחרי דבריו. הוא מטיח דברים כלפי מעלה: "מדוע זה ולמה ברא רשעים מסיתים ומדיחים כאלה, אחרי שהנפשות הקטנות אינן יכולות לעמוד מפניהם בנסיון?" הוא מתפלא וגם כועס קצת על יחידי-סגולה שבעיר, שיש בידם למחות ואינם מוחים."

"אילו יכולתי לכתוב בכתב שלהם, ואילו ידעתי מה שצריך לכתוב, כי אז לא נמנעתי מלכתוב דלטוריא על הרשע הזה: אחר ש'עת לעשות לה' הפרו תורתך'."¹

כשהוא חוזר הביתה התחיל לחפש את הכסף בכיסו אבל אינו מוצא את הכסף, איבד את הכסף בלתי לרגוש, כאן נראה שינוי משמעותי באירועי הסיפור הזה כשהשתלט הבלבול על נפשו, חפש וחפש על הכסף בלתי תועלת, חשב לחזור למקומות שעבר בהם לחפש את הכסף אך חזר בלב שבור הביתה

"וכאשר חזר לבדוק בכיסון הראשון ובפינה, ששם שמה את העשר ה"קלוט מן האויר," מצא שם לתמהון לבבו קרע בין התפירות.

הכסף לא יכול להישאר בלבי אבוד דרך החור החדש ההוא. עתה נעלה מעל כל ספק, הכסף אבד.

רוחו מת בקרבו. כבד היה לו להאמין, שאיבד מאה ועשרה רובל בבת-אחת, אבל לא יכול לפון בזה אף רגע.

הוא חפץ לבכות, אבל מטבעו לא היה בעל-בכי. הוא חפץ להתקוטט ולהאשים אחרים בזה, אבל לא היה לו עם מי להתקוטט ואת מי להאשים. הוא החל לצעוד על פני החדר. רעיון חלף בלבו לצאת ולבקש במקומות אשר היה שם אחר המכירה. ובטרם גמר את רעיונו כבר היה בחוץ, ויבוא אל הקלויז ואל כל המקומות, אשר יכול לחשוך, כי אבד שם ממנו הכסף, ולא מצא. ובלב נפוג שב הביתה!¹

הושאר בצערו על הכסף שאיבד אותו באשר מצבו הנפשי היה רע מאוד, באחד הימים יצא להתפלל בבית הכנסת ובזמן שהוא הולך ראה מול עיניו קרובו אהרון הנה הרעינות הרעים קפצו למוחו, רצה לשפוך את חמתו על הכופר הזה, כמו שמתואר בסיפור, בגלל שהוא חושב שהוא איבד את הכסף בגלל.

" הבוקר אור והוא מכין את עצמו ללכת אל הקלויז מתוך עצבות לב, והנה מקרה לא טהור. על מפתן ביתו הפסיק לו את דרכו קצוץ-הכנפיים, קרות-הפאה ומרוט-הזקן, הדוחק רגלי השכינה בקומתו, אהרן-חיים האפיקורס קרובו.

הוא חש בלבו תאוה עזה לשפוך על ראשו של זה את כל הקיתון. נדמה לו, שהוא האשם באבידתו, בנדודי לילו ובכל ההרהורים, אשר בלבולו את מוחו מאתמול ועד עתה. הוא החריש רגע, ויחשוב מחשבה, מהיכן יתחיל ואיזה דרך יפול עליו.¹

בזמן שהרעיונות מתקיפים אותו, קרתה נקודת מפנה בעלילת הסיפור, הוא כועס על אהרון בגלל הכסף כמו שהוא חושב, אלא שבן האדם הזה, שתאר אותו בכופר, בא להחזיר את הכסף שאיבד אותו, קרה ביניהם את הדיאלוג הזה שיכל בו המספר להביע את מחשבותיו בצורה גלויה

"מה חפצך בזה, משיח השקר?" פנה אליו בלי כל אמתלא, וקולו רעד מכעס כבוש.

הלז הביט עליו בעין חודרת בבת-צחוק גלויה.

"חפצי לשאלך אם אבד ממך כסף וכמה אבד ממך?"

ירוחם-פישל עמד נדהם. הוא הבין כרגע, כי הכסף נמצא בידו של זה, ומרוב התפעמות החריש ולא יכול לענות דבר.

הלז בראותו את התפעמות רוחו בא לעזרתו, ויבאר לו בדברים קצרים: "לאור בוקר קמתי ואצא החוצה, ואמצא כסף כרוך בחפיסת נייר, אשר על-פי הכתובת שעליו, ידעתי, כי של ירוחם-פישל המסטר הנהו, ואסור אל ביתך לדרוש את פיך. עתה אם אבד ממך הכסף, נקבה את הסכום.

"מאה ועשר." חטף ירוחם-פישל בנשימה אחת. ולרעיון, כי הכסף בשלמותו נמצא בידי המדבר העומד למולו, העמיד פנים של חנינה.

"אולי תוכל להגיד גם את סכום הפעוטים?"

"עשרה בני-עשר, ואחד...בן-עשר." ביטא ירוחם-פישל כמעט נכלם מפני דבריו האחרונים הנאמרים לכאורה בלא טעם ושכל.

"וכן גם מצאתים." ענה אהרן-חיים בצחוק עצור, "העשרה היו כרוכים בחפיסה, והאחד לבדו. הא לך איפוא את שלך." ויוציא את הכסף ויושיטו ליד בעליו.¹

האדם הכופר החזיר את הכסף שלו, התחיל לחשוב איך הכופר הזה ביצע אחת המצוות החשובות בדת והיא החזרת הכסף האבוד, המעשה מביע את המסירות והטוהר בנפש על פי שהוא עני לא פושט את ידו לכסף של אחרים:

" ירוחם-פישל קיבל את הכסף, ובו ברגע, בלי דעת גם בעצמו מדוע, צפה על לבבו כל איבתו לאיש העני הזה. הוא עצר מעט מספירת הכסף, ובלבו נהייתה מהפכה גדולה. הוא איננו דואג עתה לכספו, הן כבר בידו הנהו, אבל עתה מילא רגש אחר את לבבו. האפיקורס הזה קיים מצווה גדולה, מצוות השבת אבדה, אף-על-פי שאיננו מאמין בשכר ועונש. האפיקורס הלז קיים מצווה שיש בה מעין מסירות-נפש.

והרעיון הזה הגדיל עוד יותר את שנאתו לאיש הזה!¹

כאן בולט את הצד האנושי בסיפור , המספר רוצה לומר שכל אדם יכול לעשות את הטוב לאחרים בלי להתעניין לאמונה שלו, כל מה שהאחרים חושבים לא תמיד יהיה נכון, בן אדם זה שמתאר אותו הר' בכופר החזיר את הכסף של הר' על פי שהוא ידע שהכסף של הר' ששונא אותו, אבל המספר אינו משים סוף לקשר הזה שבין שתי הדמיות , כל אחד מחזיק בדעתו , הר' נשאר בשנאה גדולה כלפי אהרון אך גם הגדילה את שנאתו לו.

אין שטיינברג מבקש לצייר את מאמיניו וחסידיו כקנאים חשוכים . כל מקום שאנו נתקלים בהם , מתרחבת דעתם והם נוטים אחרי היסוסים להבנת הצעירים קלי הדעת . לא אמונתם היא המתערעת , כי אם השכל הישר מתיישב עם חומרת הדוגמה הדתית . יותר משיש כאן נסיון לצייר את התגברות הרוחות החדשות , יש בסיפוריו מן האידאליזאציה של מאמינים היוצאים מד ' אמותיה של ההלכה הנקווה , ואין הם מקפחים את אמונתם התמה. אותו תום ממש המניע אותם לקבל את מסורת ישראל , באהבה ובמסירות, הוא המניע אותם להטות אוזן קשבת לרצח החדש.¹

המסקנות

הסיפור החסידי הוא אחד היובלים החשובים של הסיפור העברי, שמהווה חלק בלתי נפרד מהספרות העברית.

הסיפור החסידי הוא סיפור בעל אופי פופולרי, האופי החינוכי משתלט בו, כל סיפור נושא תוכן חינוכי. הסיפור הזה לא מתעניין בצד האומנותי בסיפור כלומר טכני הסיפור, אך מתעניין בצורה גדולה בצד החינוכי בהתעניינות רבה.

הסיפור החסידי הופיע בסוגים רבים מהם : הסיפורים שמסופרים על ידי הצדיק , סיפורים מסופרים על ידי החסידים על הצדיק והשיחות. שני הסוגים האחרונים נודע בהם המספר יהודה שטיינברג שטיפלנו בהם במחקר זה.

לסיפור החסידי כמה אופיונים מהם : דמות הרבי היתה הדמות הראשית בסיפור , התחלת הסיפור היתה יחידה ברוב הסיפורים ומתחילה בתיאור דמותו של הרבי. גם הדגיש הסיפור את דמותו של בן האדם הפשוט, הסגנון הספרותי בהם בהיר ביותר והמספר אינו נוטה לפרש את מחשבותיו בסמליות אלא הוא נוטה להשתמש בסגנון פשוט כדי שהמחשבות שלו תגיע לנימען בקלות.

המספר יהודה שטיינברג היה אחד הסופרים הבולטים בסיפור החסידי , קיבל את מחשבות התנועה הזו וחתר להפיץ אותן בסיפוריו.

הסיפורים של שטיינברג הצטיינו בבהירות וקלות בהבנת את המשמעות , הוא לא נוטה להשתמש ברמז בסיפוריו וזו התכונה של רוב הסיפורים החסידים כי הם מופנים לאנשים פשוטים

סיפוריו של שטיינברג נושאים אופי הומניטרי חינוכי מתכוונים לגדל את הגיל הצעיר על התכונות הטובות לפי עיקרונות החסידות להיות יעילים לחברות שלהם

אין אנו רואים בסיפורי של שטיינברג איזה נטייה לתיקון את עיקרונות החסידות אלא הוא מציג את נקודת המבט שלו בלי להדגיש עליה כמו בסיפור "מתוך כעס" הוא רואה בסיפור זה את העוול נגד האישה אבל אינו קורא להגן עליה אלא הוא קורא לאישה להסכים במה שנגזר עליה

המקורות

1. עינב בן דורי: הסיפור החסידי כגורם מהנך: מתפרסם לראשונה באתר דעת. 2004
<http://www.daat.ac.il/daat/history/hasidut/hasipur2-2.htm>
1. שם.
- * **החסידות:** מן המילה "חסד", שעל רוב ענינה ירא אלוהים ושומר תורה ודבק במצוות ה'. החסידות החדשה היא תנועה דתית מיסטית אשר קמה במאה השמונה עשרה בחבל פודוליה. מייסד התנועה הזאת הוא רבי ישראל בעל שם טוב (בראשי תבות בעש"מ) שנולד בשנת 1700 בעיירה אוקופי למשפחה עניה.
- לפרטים נוספים עיין ב: מאיר נתיב: אנציקלופדיה להליכות ומנהגים בישראל, הוצאה לאור בע"מ מודן, ישראל 1997, עמ"מ 204.
1. שי גיל: הסיפור החסידי והטיפול הפסיכותרפויטי: פרק שלישי: מטרת הסיפור החסידי ותפקידיו: www.hebpsy.net/articles.asp?id=407
1. ד"ר דינה לוין: הסיפור החסידי: עיצובו הפואטי והערכי: עיון בדרכי הוראתו: מכללה ירושלים החוג לספרות: ירושלים תשס"ח: עמ"מ 10.
1. שי גיל: הסיפור החסידי והטיפול הפסיכותרפויטי: שם.
1. علي فهد جبار السعيد: الحسيدية في نتاج يتسحاق لیبوش بيرتس القصصي، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية اللغات، 1998، ص 61.
1. עינב בן דורי: שם.
1. בעקבות: "אוצר תחת הגשר..." סיפור חסידי: מבוא לתנועה החסידות.
<http://web.macam.ac.il/~lime/degem/maslul.htm>
1. עינב בן דורי: שם.
1. علي فهد السعيد: المصدر السابق، ص 61.
1. <http://web.macam.ac.il/~lime/degem/maslul.htm>.
1. עינב בן דורי: שם.
1. ד"ר דינה לוין: שם: 16.
1. <http://web.macam.ac.il/~lime/degem/maslul.htm>
1. עינב בן דורי: שם.
1. <http://web.macam.ac.il/~lime/degem/maslul.htm>
1. ד"ר דינה לוין: שם: עמ"מ 16.
1. عبد الوهاب المسيري: اليهود والصهيونية وإسرائيل، بيروت، ط1، 1975، ص 49.
1. احمد علي موسى، د. فاروق محمد جودي: الفلكلور والإسرائيليات، دار المعارف، مصر، سنة 1977، ص 170.
1. שם: עמ"מ 17.
1. علي فهد السعيد: المصدر السابق، ص 62.
- * **יהודה שטיינברג:** סופר עברי: שכתב בעיקר לילדים: היה בין יוצרי הסיפור החסידי בספרות העברית: חי בשנים 1863-1908. יהודה שטיינברג נולד בחבל בסרביה (כיום מולדובה): ובעיירותיה הקטנות ובכפריה עברו עליו רוב שנותיו כמורה: אביו היה שוחט ובודק: בשנת 1906 עבר יהודה שטיינברג לאודסה: שהיתה באותה העת מרכז לספרות העברית המתחדשת. שם הוא שמש ככתב של עיתון ניו-יורקי שהופיע בשפת היידיש.
- יהודה שטיינברג היה מיוצרי הסיפור החסידי בספרות העברית החדשה (יחד עם י"ל פרץ ומיכה יוסף ברדיצ'בסקי): בין ספריו: קובץ המשלים "בעיר וביער": "שיחות ילדים" סיפורים ואגדות: " הצועניה העבריה": "בימים ההם": "סיפורים ומעשיות" ועוד. לפרטים נוספים עיין: ד"ר אילנה שמיר: האנציקלופדיה הישראלית לנוער- אביב חדש: כרך 17: הוצאה לאור בע"מ: 2004: עמ"מ 17.

http://benyehuda.org/steinberg_yehuda/harif.html.¹
1 . עינב בן דורי: שם.
http://benyehuda.org/steinberg_yehuda/harif.html.¹
http://benyehuda.org/steinberg_yehuda/harif.html.¹
http://benyehuda.org/steinberg_yehuda/harif.html.¹
http://benyehuda.org/steinberg_yehuda/harif.html.¹
http://benyehuda.org/steinberg_yehuda/harif.html.¹
1 . אברהם שאנן: שם, עמ' 321.

المستخلص

إن استخدام القصة من أجل إيصال مضموننا تربوياً يخدم أغراض معينة هو استخدام شائع منذ القدم كما رأينا في قصص القرآن الكريم وقصص التوراة خير مثال على ذلك ، لذلك تفردت القصة بهذه المهمة لما لها من تأثير كبير في نفوس القراء.

إن القصة الحسيدية هي أحد الروافد المهمة من روافد الأدب العبري منذ نشأته، لذلك كان لها دوراً بارزاً في نشر الأفكار والمبادئ التي جاءت وأمنت بها الحركة الحسيدية ، والتي تعد حركة دينية يهودية إصلاحية تهدف إلى إصلاح الفرد اليهودي ككل وفق رؤيتها وأفكارها.

تضمن البحث مدخلاً قدمنا فيها شرحاً وافياً عن القصة الحسيدية وعن نشأتها وكذلك شرحاً للأهم مميزات القصة الحسيدية.

يعد القاص يهودا شنينبيرج أحد أبرز الكتاب العبريين الذين تميزوا بكتابة القصة الحسيدية فجاءت فقصصه معبرة عن أفكار ومبادئ تلك الحركة، لقد اخترنا مجموعتين قصصيتين لتكون ميداناً تطبيقاً لدراستنا هذه وهما (أحاديث حسيدية وقصص حسيدية) حيث قمنا بتحليل أبرز القصص فيها من أجل إبراز الجانب التربوي في تلك القصص وما هي الرسائل التربوية التي تحملها تلك القصص.